

(Њујорк тајмс, 3.05.2012)

The New York Times

Кенан Требињевић: Маршал Тито у Квинсу [\[1\]](#)

Имам 31 годину; по занимању сам физиотерапеут и живим у Асторији – Квинсу. Амерички сам грађанин, и више сам заинтересован за репризе “Сајнфелда” [\[2\]](#), него за крвоједне репризе. Па ипак, и после 20 година од када је започео рат у Босни – који је протерао моју муслиманску породицу – још увек сам оклевао да купујем јагњећу пршуту од касапина-Србина у мом комшилуку, све док нисам сазнао да је он ту већ 30 година. Дакле – он ипак није могао бити војник који је наоружан “калашњиковом” одвео мог оца и брата у концентрациони логор.

Један сам од преко 10.000 бивших Југословена који живе у Квинсу. Шишам се код бившег земљака, Жижија, и једем ћевапе код “Старог моста” (власник му је мој имењак, бивши Сарајлија). Најотменији локал који сам у мом крају посећивао био је “Маршал” – ресторан и салон, који је за тему имао бившу Југославију, и намера му је била да мојој генерацији помогне да заборави етничке мржње које су нам раскомадале бившу земљу. Жижи, који осим бербернице има и један вински бар, отворио је “Маршала” 2009. године. Када сам са братом, Елдином, први пут крочио у њега децембра 2009. године, било је као да смо поново ушли у наше детињство, у кућу, из које сам као 13-годишњи дечак био принуђен да бежим. Разлегала се гласна музика Дина Мерлина, чувеног бошњачког поп певача, “Је ли Сарајево ту где је некад било”. Сlike југословенске фудбалске репрезентације су висиле по зидовима.

Marshal Tito in Queens

By ZORAN JORGIC
Published: May 3, 2012

Ипак, били смо скептични: са власником, Бошњаком, Српкињама-келнерицама и оближњим хрватским баром – био је то рецепт за катастрофу. Осећали смо сажалење

према избацивачу, Американцу, који је изгледа мислио да ће имати лаган посао надзирући наизглед питоме беле госте. Келнерице које су нам доносиле “Бадвајзер” пива од по 6 долара, носиле су беле кошуље и црвене пионирске мараме – баш као и пионирке маршала Тита, тог умереног диктатора који је ујединио југословенске антагонистичке групације – а Титова гранитна биста је била на горњој полици изнад бара. Окренуо сам се Елдину и рекао: „Мисле да ће то учинити да заборавимо оних 250.000 мртвих?“

Рођен сам у Брчком, у години Титове смрти. У седмој години сам положио пред мојим разредом и мојим вољеним учитељем, Милутином, пионирску заклетву да ћу ширити јединство за које се Тито борио. Пет година касније, у првим месецима рата, случајно сам сусрео Милутина, који је сада био у униформи. Узвикнуо сам: “Здраво, учитељу!” Избио ми је кесу са бакалуком из руке, са речима: „Балијама не треба хлеба.“ (“Балија” је била погрда за Бошњаке). Зграбивши ме за косу, прислонио ми је цев пушке на главу. Пожалио ми се: “Заглавила се.“ Бежећи, видео сам како ме поздравља са три прста, српским националистичким гестом заснованим на православном симболу крста.

Те године сам постао парија. Другови из карате тима су захтевали да им вратим сличице које смо сакупљали и размењивали. Најбољи пријатељи ме више нису бирали у тим за играње фудбала. Иза шалона, затворених да нас штите од метака, посматрао сам како га играју. Мајка, сада покојна, Адиса, волела је да слуша поп-рок музику док је неговала цвеће, које је сада – без сунчевих зрака и уз искључиво патриотске песме на радију – једно за другим венуло.

Две деценије касније, у “Маршалу”, Елдин и ја смо слушали хрватски алтернативни рок – Coldplay. Као нежења, рањивог срца, нисам могао а да не посматрам лепе келнерице, Српкиње свиласте косе. Али – њихово присуство је значило да ће ускоро навалити чопори мушкараца – Срба.

Полагано, бар се почео балканизовати. Босанци, Хрвати, Црногорци и Срби су седели у посебним угловима. Једне вечери, док је одјекивала српска турбо-фолк музика, донета ми је наручена сарма од 9 долара – али, донета је са сланином. Тада је баш одјекивала “Последња вечера” српске поп-певачице Цеце, коју сам мрзео још од онда када је хвалила свог мртвог мужа, међународно познатог ратног злочинца, Аркана. Он је током сукоба командовао “Аркановим тигровима”, паравојном јединицом која је пљачкала и убијала муслимане. Осетио сам се у мањини, поново усамљен у рођеној средини.

Још једном смо се вратили. За време једне друге Цецине песме, видео сам једног човека како ми маше са оним тропрстним поздравом – што је еквивалент оном “Хајл Хитлер” – и одједном ми се у глави окренуо прекидач. Био сам поново у времену када ми је породица била заустављена на једном контролном пункту и један од оних паравојника ми је репетирао пиштољ уперен у леђа. Они су се смејали – поносни тиме што плаше дванаестогодишњег дечака. Сањарио сам да се следећег дана будим као осамнаестогодишњак и осветим се – као војник. Али, као одрастао човек, никада нисам ни користио песнице, из страха од онога што бих могао учинити.

Како бих му привукао пажњу, бацио сам преко бара згужвану папирну салвету; одскочила му је од главе. Његов сто је погледао у мом правцу, а ја сам се подругљиво насмешио и запретио му кажипрстом да то више не понавља. Били смо двојица против шесторице, али они нису могли ни замислити колико се у мени нагомилао бес; до тог тренутка ни ја то нисам могао. На срећу, Срби су остали на својој страни бара, и само мрмљали неке увреде.

Па ипак, у “Маршалу” је на крају дошло до туче. У априлу смо чули да је група Црногораца, који су видели како неки младић чини исти онај гест, растурила цео бар. На улици, неко је добио и убод ножем у леђа, једном је расечена десна надлактица. Најмлађа жртва је имала 21 годину – био је беба када је рат почео.

Моји амерички пријатељи су заступали гледиште да је млада муштерија имала право да се слободно изражава. Нису они следили Хашки трибунал, ни знали да ће они одговорни за злочине вероватно поумирати у супер-комфорним затворима и бити сахрањивани у Србији уз херојске почести – као што је то био случај и са Слободаном Милошевићем. Нису они могли схватити шта то значи изгубити земљу и сопствену породицу.

Моја породица је имала срећу. Лета 1992. године Елдин и мој отац су били послати у концентрациони логор Луку, у нашем граду. Али – баш пред извештај Црвеног крста о зверствима у нашој области, они су били чудом ослобођени, па смо избегли у Америку. Командант логора је касније осуђен за злочине против човечности.

“Маршал” је после оне туче затворен. Сада је ту један италијански ресторан. Био је он само један племенит Жижијев покушај. Али – босански муслимани, као што сам ја, не могу да забораве. Мада су се ужаси чији смо били сведоци одигравали пре 20 година, тај бол нам никада није далеко. Пијући вино прошле недеље у Жижијевом бару, видех кип

маршала Тита како се скрива на горњој полици, иза флаше илегалне босанске шљивовице.

Свони Г. Хант и Весли К. Кларк: Босни је још увек неопходна поправка

У босанском граду Мостару лепа “Стари мост” је током 427 година својим луком наткриљавао реку Неретву. Преживљавао је земљотресе и оба светска рата. Током грађанског рата у Босни, срушен је артиљеријском ватром. Грађани су се заглавили на супротним обалама реке. Етничка напетост није била узрок – била је последица. Широм земље, рат је делио грађане у три етно-националне групације: босанске Србе, босанске Хрвате и босанске муслимане (Бошњаци). Двадесет година по почетку рата и седамнаест после Дејтонског споразума, мост поново стоји, а влада и плитки, површни мир.

Али, они компромиси које смо учинили да се убијање прекине, сада све више изгледају незадовољавајући и време је да их поправимо.

Мостар је још увек раздвојен. Западна обала је углавном хрватска, а источна бошњачка. Град јесте један, али има два универзитета, две поштанске службе, здравствена система, и два система телефонских мрежа – а не може ни да се сагласи о томе како да се изабере градска скупштина. Политичке институције које би требало да помире подељено друштво су неефикасне; етничке квоте на свим нивоима само рађају непотизам; деца уче у разредима подељеним по њиховом пореклу, економски развој стагнира. Становништво осећа љутину и безнађе о будућности.

У међувремену, међународна заједница је углавном окренула леђа том – сопственом – делу.

Дејтонски споразум је 1995. окончао најгоре европско крвопролиће од Другог светског рата. Зарађене стране су спојене једино под огромним спољним притиском и са попустима – што је укључивало како војне ударе, тако и обећања да ће друге државе наставити да контролишу мир и пружају економску помоћ. Тај споразум је обезбедио ране изборе и успоставио необичну политичку структуру која је била фалична. То смо и онда знали.

Ипак – то је било најбоље што смо могли постићи, и што онда рече покојни Ричард Холбрук: најважније је било зауставити убијање.

Осврћући се на прошлост, можемо увидети да су и неке од тешкоћа Босне наша кривица. У самом почетку, сувише смо једноставно означили то насиље као судар етничких група које носе отприлике исту одговорност за помирење, док су оне уствари превасходно од стране српских националистичких вођа биле изманипулисане у правцу рата. Игнорисали смо искуство Босне од пре 1992. године, када су њени грађани из различитих етничких група често били пријатељи, колеге, комшије и супружници – па чак и током рата, за време кога је било невероватних великодушних дела која су пресецала границе етничких подељености. Да смо ми, који смо стајали изван тога, схватили да насиље није било неизбежно, а да смо још почетком рата били вољни да Србе именујемо као првобитне агресоре, снаге НАТО-а су могле много раније интервенисати и спасити на десетине хиљада живота.

Али, ушли смо касно у то, а када смо то учинили мржња и борба су уобличице политичке и војне околности о којима смо били принуђени да водимо рачуна. То је и довело до споразума који је озаконио етнос као одлучујући фактор политичког и социјалног идентитета. Изделио је и распоредио моћ и репрезентативност сходно томе који грађани су били Бошњаци, Срби или Хрвати, остављајући мало простора да се организују на другим принципима – нпр. на бази пола и нивоа урбаности.

Данас, како је то уређено Дејтоном, босанско председништво је тријумвират; свако од његова три члана мора бити представљен у складу с једним од такозваних конститутивних народа. То успорава доношење одлука и искључује мањине, као велики број оних Босанаца који се не идентификују као припадници неке од најважнијих групација. У ствари, 2009. г., Европски суд за људска права је донео пресуду у корист двојице (једног Рома и једног Јеврејина) [\[3\]](#) претендената на чланство у председништву, а то изискује промене Устава које би довеле до тога да занемарене мањине добију исте

Прича о Србима и муслиманима

Пише: Њујорк тајмс
четвртак, 10 мај 2012 16:57

могућности на чланство у влади. И сада, три године касније, између босанских политичких главара, који своје положаје дугују

status quo

-у, воде се још увек дебате о томе.

Дејтон је такође изделио ту земљу у две посебне државице – Бошњачко-хрватску федерацију и Републику Српску којима управља исти парламент и Председништво. Својевремено, многе босанске женске групе, верски прваци, активисти грађанских групација и студенти су упозоравали да таква организација неће функционисати, јер је земља историјски увек била јединствена. Али – они нису били за преговарачким столом; за њега су били позвани само они који су имали моћ да ратују или да положи оружје.

Посматрано уназад, вероватно бисмо боље учинили да смо позвали политички нерепрезентативне групације, које желе стабилност, да и оне седну поред оних који су знали како да се туку.

Дејтонски компромиси су зауставили убијања, али су и помогли продужавању етничког шовинизма, страха и похлепе који су све то покренули. А сада међународна заједница сноси извесну одговорност да спречи да Босна поново не упадне у насиље. Морамо такође помоћи Босанцима да оформе бољи политички систем који ће унапређивати државно јединство, ефикасно доношење одлука и демократско учешће.

Весли Кларк

У том смислу, три су потеза који би имали огроман значај:

1. Влада САД и европске владе морају помоћи Босни да промени онај Устав који смо ми и помогли да се напише;

2. После ревизије Устава, ЕУ би требало да награди Босну давањем чланства у ЕУ. На крају крајева – и Србији је дат статус кандидата, што је критични корак у правцу пуноправног чланства, а у марту 2013. планирано је да Хрватска постане пуноправни члан ЕУ. ЕУ би такође требало да пружи више техничке и финансијске помоћи ради примене реформи неопходних за воспостављање плуралистичког друштва и да Босни (коју ЕУ третира као “потенцијалног кандидата“ за чланство) додели кандидатски статус;

3. НАТО треба да Босни понуди јасан пут за улазак у њега. За то ће бити прилике следећег месеца, када НАТО одржава свој састанак на врху у Чикагу. Многи Босанци, припадници свих народности, на чланство у НАТО-у гледају као на гаранцију безбедности, просперитета и стабилности. Поред тога, војска је и она једина босанска институција у којој су етничке разлике биле од најмање важности: и недавно, када су бенефиције српским ветеранима биле срезане, бошњачки ветерани су прикупили новац да га дају онима који су се недавно борили против њих.

Такође, потребно је да охрабримо и пружимо подршку оним умереним руководиоцима вишег и нижег нивоа, које смо пре 20 година занемарили у преговорима. Они су прави хероји рата – као и мира.

Једна од њих је Када Хотић, вођа босанских муслимана који су преживели рат. Она је тек у јуну прошле године била у стању да најзад сахрани три кошчице – једине остатке свог сина које је било могуће идентификовати, који је погинуо у озлоглашеном масакру муслимана 1995. године, који су извршили војници Срби.

Упркос томе гђа/ћица Хотић каже: „Можда ћемо једног моћи да закључимо ратну причу и кренемо у истинско помирење. Сви су патили. Када су они људи убили мог сина, убили су и себе. Ја им опраштам, и тако живим.“

Свони Г. Хант (SWANEE G. HUNT) [\[4\]](#) је бивши амбасадор САД у Аустрији и аутор књиге “Раздвојени светови: босанске поуке за светску безбедност“ (*“Worlds Apart: Bosnian Lessons for Global Security.”*)

Весли К. Кларк (WESLEY K. CLARK) [5], пензионисани генерал армије САД, бивши врховни савезнички командант НАТО-а у Европи, виши члан Беркл центра за међународне односе (*senior fellow at the Burkle Center for International Relations*)

[6]
Калифорнијског универзитета у Лос Анђелесу (*University of California, Los Angeles*)

Са енглеског посрбио: **Василије Клефтакис**

[1] Квинс је једна од њујоршких општина - друга по броју становника, иза Бруклина (прим. В.К.)

[2] Америчка комична ТВ серија. Припада жанру “ситкома” – у њему, у једној мање-више свакодневной околини (нпр. у неком стану) група сталних учесника из епизоде у епизоду доживљава комичне ситуације. Изузетно популарна, ова серија се емитовала током 9 сезона (1989-1998. г.). После многих реприза и емитовања широм света, појам “ситком” је ушао и у многе језике (прим. В.К.).

[3] <http://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B5%D1%98%D0%B4%D0%B8%D1%9B> (прим. В. К.)

[4] <http://www.swaneehunt.com/bio.htm>

[5] http://en.wikipedia.org/wiki/Wesley_Clark

[6] <http://www.international.ucla.edu/burkle/about/>